

Colchian Medea in the Dramaturgy of the 21st Century

კოლხი მედეა XXI საუკუნის დრამატურგიაში

Tatia Davitadze

PhD Student at Batumi Shota Rustaveli State University;

e-mail: tatia.davitadze@bsu.edu.ge

Tel: +995 571 09 13 10

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7888-719X>

Abstract: Modern dramatists offer a completely new interpretation of the unknown character of Medea. Recently, by important authors have been created some plays, in which the theme of Medea is brought to life and presented in a new way.

All the authors try to tell the story with their own interpretation, but all of them present an abandoned, abused, and disappointed woman who struggles to survive.

Modern authors have brought Medea to the life in the present days, she was given the conditions in which all of us live and give her the chance to live and fight for happiness; Such kind of interpretation clarified that there exist laws of life, which have not the time and space limitation.

Key words: love, immigration, betrayal of motherland, killing of brother and children.

თათია დავითაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი;

ელ-ფოსტა: teona.abuladze@bsu.edu.ge

ტელ: +995 571 09 13 10

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3622-1870>

აბსტრაქტი: მედეას ამოუცნობი პერსონაჟის სრულიად ახლებურ გადააზრებას გვთავაზობენ თანამედროვე დრამატურგები, ბოლო პერიოდში შეიქმნა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ავტორის პიესა, სადაც მედეას თემატიკა ახლებურადაა გაცოცხლებული და წარმოჩენილი.

ყველა ავტორი საკუთარი ინტერპრეტაციით ცდილობს ამბის გადმოცემას, თუმცა ყველა მათგანში წარმოდგენილია მიტოვებული,

შეურაცხყოფილი და იმედგაცრუებული ქალი, რომელიც იბრძვის გადარჩენისთვის.

თანამედროვე ავტორებმა მედია გააცოცხლეს დღევანდელობაში, მას შეუქმნეს მოცემულობა რომელშიც ყველა ჩვენგანი ცხოვრობს და კვლავ მისცეს შანსი ეცხოვრა და ებრძოლა საკუთარი ბედნიერებისთვის, ასეთმა ინტერპრეტაციამ ნათელი გახადა რომ არის ცხოვრებისეული კანონზომიერებები, რომელსაც არ აქვს დრო და სივრცე.

საკვანძო სიტყვები: სიყვარული, ემიგრანტობა, სამშობლოს დაღალატი, ძმის და შვილების მკვლელობა.

მსოფლიო ლიტერატურულ მემკვიდრეობას უამრავი უკვდავი პერსონაჟი ჰყავს, მედია მათ შორის ერთ - ერთი გამორჩეული გახლავთ, რომელიც დღესაც პოლემიკის, განსხვავებული თვალსაზრისების ობიექტია, სწორედ ამიტომაც საინტერესო მასზე საუბარი.

ანტიკური სამყაროდან მოყოლებული, იქნება ეს მითოსი, ბერძნული, რომაული თუ ევროპული ლიტერატურა, უცხოელი ავტორების დაინტერესება მედეას მიმართ საკმაოდ დიდია, ისინი მედეას დიდებას და უკვდავ სახეს წარმოგვიჩენენ; მათთვის მთავარია მედია, როგორც ძლიერი ქალი და არა როგორც შვილების მკვლელი ან სამშობლოს მოღალატე, ეს შტრიხებიც მისი პიროვნული სიძლიერის თვალსაზრისით აინტერესებთ.

აღნიშნული საკითხის კვლევისას ჩემი ყურადღება სწორედ იმ საკითხზე მიიპყრო, რომ თანამედროვე ქართველი ავტორები, აქტიურად წერენ მედეას თემატიკაზე და ცდილობენ მისი სახის წარმოჩენას თანამედროვე შტრიხებით.

პერსონაჟის საუკუნოვან უკვდავებას განაპირობებს ის ფაქტიც, რომ მას განიხილავენ ლიტერატურის მიღმა, არა როგორც ნაწარმოების და მითის მოქმედ პერსონაჟს, არამედ როგორც რეალურ ქალს, ამიტომ ხდება მისი განსჯა მორალურ ჭრილში.

ჩემი კვლევის საგანია თანამედროვე ქართულ დრამატურგიაში (ნ. ხარატიშვილი, გ. მგელაძე, პ. ციკოლია) მედეას სახის განხილვა და პერსონაჟის ახლებური ხედვების გაანალიზება.

ნინო ხარატიშვილის პიესა „ჩემი და შენი გული“, მედეას წარუშლელი ისტორიის განსაკუთრებულ მხარეს „სიყვარულს“ უსვამს ხაზს. ეს პიესა ორ შეყვარებულ ადამიანზეა, რომლებიც ებრძვიან მათ გარშემო არსებულ რეალობას და მდევარი ბედის კანონს.

ხარატიშვილის „მედია“ განსხვავებულ ასპექტებს გვაჩვენებს, თუმცა დიდად არ განსხვავდება ევრიპიდეს მედეასგან. იასონი მთელი პიესის განმავლობაში მედეას უწოდებს ჭიანჭველას, ეს არის ერთგულების, შრომისმოყვარეობისა და თავგანწირვის სიმბოლო. მედია კი აქაც უზომოდ

შეყვარებული ქალია, რომელიც მზადაა სიყვარულისთვის გაწიროს ყველა და ყველაფერი.

მწერლის სამწერლობო ენა და მასში გამოყენებული დასათაურებები ერთგვარი მინიშნებებია მოახლოებული ტრაგედიის, თითქოს ამ ტექსტებს შემოაქვს დაძაბულობა და შიში მომავლისა.

მედეას მოაშორეს შვილები, ის მთელი პიესის მანძილზე იმეორებს „ჩემი ბიჭები“, ჩემი ბიჭები“, ბავშვებს არ აჩვენებენ და ამით სჯიან, მაგრამ სწორედ ეს აბოროტებს და აძლიერებს მედეას, რომ მისი ჩანაფიქრი სისრულეში მოიყვანოს. ჩვენმა დიადმა პერსონაჟმა გაწირა სამშობლო, მამა, ძმა, ყველაფერი შესწირა იასონს და მის სიყვარულს. ამ სიყვარულის გარეშე კი ის მოკვდება, არაფერი და არავინ არ იქნება, ვერ გაუძლებს ამას, ვერ გადაიტანს, თუ ეს სიყვარული არ ექნება, მაშინ არც არაფერი იარსებებს.

იასონი, როგორც ყველა ნაწარმოებში აქაც უმადურობით გამოირჩევა, თუმცა მედეა ძალიან უყვარს, ავტორი თითქოს თანაუგრძნობს იასონს და სურს გადაარჩინოს ის, როგორც პერსონაჟი.

ხარატიშვილის იასონი მედეაზე თავდავიწყებით შეყვარებული კაცია და ეს სიყვარული მთელი პიესის მანძილზე იგრძნობა კიდევ. მიუხედავად ცდუნებისა მას მაინც ედარდება და ეფიქრება მედეაზე, ვერ იმეტებს მისატოვებლად, თუმცა მაინც საყვედურობს, რომ მედეას არ შეუძლია მცირედის დათმობაც კი, ეს ბრალდება რა თქმა უნდა უსაფუძლოა, რადგან მედეა ის ქალია ვინც მის გამო ყველაფერი ერთი ხელის მოსმით დათმო, ისე, რომ არც კი დაფიქრებულა.

მედეა მგრძნობიარე ქალია, შეყვარებული ქალისთვის დამახასიათებელი ყველა თვისებით გამოირჩევა, უყვარს თავდაჯერებულად, ძლიერად და მუდმივად იბრძვის ამ სიყვარულისთვის, ეშინია საყვარელი ადამიანის დაკარგვის და ეს ბუნებრივიც არის. სიბოროტე, რომელიც მედეას სულში ჩასახლდა სწორედ გამოწვეული იყო სიყვარულის დაკარგვის შიშით, ამ პერსონაჟმა სამყაროს უჩვენა, თუ რისი გაკეთება შეუძლია შეყვარებულ ქალს. როგორც ყველა ქალი მედეაც ოცნებობს, მაგრამ მხოლოდ ოცნების ამრად არ რჩება, არამედ ის მოძრაობს, იბრძვის და მოქმედებს უშიშრად.

პიესის მეორე ნაწილი უფრო მეტი დრამატიზებით გამოირჩევა, რადგან ახლოვდება ფინალური სცენა, სადაც დიადი სიყვარულის წინაშე მარცხდება ყველა გლაუკეც, კრეონიც და თავად მედეაც. მედეამ იცოდა, რომ დიდი სიყვარული იყო დიდი ტანჯვა და ასეც მოხდა, მას მოუწია ამ სიყვარულისთვის დიდი მსხვერპლის გაღება.

ფინალურ სცენაში მედეა ხოცავს შვილებს, ოღონდ აქ ბავშვები გამომწყვდეულნი არიან შუშის ოთახში, რომელიც ივსება წყლით და რომლის გასაღებიც აქვს მედეას, მას შეუძლია ბავშვების გადარჩენა, მაგრამ ჩანაფიქრი სისრულეში მოჰყავს. ამის შემხედვარე იასონი იკლავს თავს და მედეაც

თვითმკვლელობით ასრულებს სიცოცხლეს. გადარჩება მხოლოდ გლაუკე, რომელიც ისედაც განწირული იყო ცხოვრების ამაოებისგან.

ხარატიშვილის პიესაში ნათლად ჩანს წინასწარმეტყველების ძალა და სიყვარულის ძლიერება. სიყვარულის და საყვარელი ადამიანების გარეშე მედეას სიცოცხლეს არ აქვს აზრი, მაგრამ უდაოდ ცალსახაა, რომ შვილების დახოცვას ის უფრო მარტივად გადაიტანდა ვიდრე იასონის სიკვდილს. თავსაც მას შემდეგ იკლავს, რაც იასონი მოკვდება. იასონის სიკვდილის შემდეგ არ არსებობს სამყარო მედეაც ქრება და აზრს კარგავს ყოველივე.

ავტორი საკუთარ სათქმელს ფინალური სცენის გადმოცემით გვეუბნება. უდანაშაულო ბავშვები, რომლებიც მინის გამჭვირვალე ყუთში არიან მოთავსებული პასუხს აგებენ მშობლების მიერ ჩადენილი ცოდვების გამო, ისინი კვდებიან ნელა და წამებით საკუთარი მშობლების თვალწინ, ისინი კი არაფერს არ აკეთებენ მათ გადასარჩენად, არადა ორივეს უყვარს შვილები, იასონი უძლურია მედეას წინაშე, ისევე როგორც მედეა არის უძლური სიყვარულის წინაშე.

„მკვდარია გული - ჩემი და შენი გული“ (ხარატიშვილი, 2020: 66).

და ბოლოს, ბრძოლას იმის გამო, რაც მოითხოვს მსხვერპლის გაღებას, არასდროს ექნება აზრი, ვერასდროს მოიპოვებს გამარჯვებას და ბედნიერებას.

რაც შეეხება გურამ მგელაძის „მედეას“ ის თანამედროვეობას ასახავს და ყველასგან განსხვავებული სიუჟეტით გამოირჩევა, მოქმედების ადგილი ჩვენი დღევანდელი ეპოქაა, ეს პიესა შედგება 5 სცენისგან და სავსებით სრულყოფილად ასახავს, როგორც ავტორის, ასევე, მითის მთავარ სათქმელსაც. სიუჟეტი აგებულია ევრიპიდეს „მედეას“ მიხედვით, მაგრამ ჩანს თანამედროვე ავტორის ხედვებიც.

სიუჟეტს საინტერესოს ხდის ის ფაქტი, რომ ავტორმა მედეას საკითხი ფემინისტურ ჭრილში განიხილა, ასეთი სახით მედეას წარმოჩენა, ავტორის მხრიდან ნიშნავს დაგვიანებულ ქვეყნის დღევანდელი რეალობა, კერძოდ ის თუ როგორ მუშაობს დღევანდელი საინფორმაციო პორტალები, რა არის მათთვის მთავარი, როგორია ჩვენი პოლიტიკური თოქშოუები და საერთოდ რას ნიშნავს იყო ჟურნალისტი ჩვენს ქვეყანაში.

ავტორმა ქალაქ ბათუმში, ევროპის მოედანზე არსებული მედეას ცნობილი ქანდაკება გააცოცხლა, რა თქმა უნდა, როგორც ყველაფერს საქართველოში ამ მოვლენასაც, რომელიც ერთობ დაუჯერებელია, პოლიტიკური სარჩული მოუძებნეს და დაადანაშაულეს გასული წლების ხელისუფლება, რომელმაც ეს ძეგლი აღმართა.

ჩვენს დროში, რომ ეცხოვრა მედეას, რა თქმა უნდა ეყოლებოდა ფემინისტი მიმდევრების და დამცველების დიდი არმია, რომლებიც მისი ინტერესების დაცვას დაიწყებდნენ და პიესაშიც ასე ხდება.

მეორე სცენაში (გულახდილი საუბარი) უკვე მოქმედებას იწყებს მედეაც, ჟურნალისტი ათასი უაზრო შეკითხვით ცდილობს რეიტინგის მომატებას და

უსვამს იმ შეკითხვებს, რომლებსაც ყველა ქართველი და არამართო ქართველი დაუსვამდა მედეას, რომელზე პასუხიც საუკუნეებია, რაც კაცობრიობას აწუხებს.

მედეა აქაც სამშობლოს მოღალატეა, ძმის და შვილების მკვლელი, იასონზე უზომოთ შეყვარებული. ის ასევე აღწერს ოჯახური ცხოვრების იმ რეალობას, რომელიც დღეს ჩვენს ქვეყანაში ისევ არსებობს, უამრავი ქალი იზიარებს მედეას ზედს, დღეს ჩვენთან. ისინი კი ვერ ახერხებენ ხმის ამოდებას, საკუთარი თავის და შვილების დაცვას, პირიქით გაღაბულები და ღირსებაყრილები არიან საკუთარი შვილების თვალწინ, საზოგადოება კი მათ მიმართ არის ყოვლად დაუნდობელი.

პიესის მესამე სცენა „ინტერმედია“ კარგად წარმოაჩენს იმ აგრესიას რაც ჩვენს სოციალურ ქსელშია გამოყენებული ავტორს ჩართული აქვს საზოგადოების კომენტარები, რომლებიც იწერებოდა სოციალურ ქსელში, თითოეულ კომენტარში, ნათლად ჩანს დღევანდელი საზოგადოების დამოკიდებულება, მათი განათლების დონე და ცხოვრებისეული ხედვები. ძნელია ასეთ გარემოში თავი დაიცვას ადამიანი, მითუმეტეს ქალმა, რომელსაც ყავს შვილები და არსად არ აქვს წასასვლელი.

მეთხე სცენაში ნაჩვენებია, თუ როგორ ეხმარება მედეას ქალები, ის წარწერები რომლებიც ტრანსპარანტებზეა გამოსახული: „ქალიც ადამიანია“, ძირს მასკულინური ჰეგემონია“, ჩვენც მოგვისმინეთ“, „ნუ გვკვლავთ“, „უთხარი არა ოჯახის დესპოტს!“ და სხვა . არის გამოხატულება ამ მხარდაჭერისა, აქაც იგრძნობა ირონია და სარკაზმი ეს პერსონაჟი საუკუნეების განმავლობაში განწირული იყო სწორედ ქალების მხრიდან, არ ჰქონდა მათი თანაგრძნობა, ეს კი არის ერთადერთი შემთხვევა, როცა მედეას დაცვას სწორედ ქალები ცდილობენ, ალბათ ეს ყველაფერი რომ მომხდარიყო ამისთვის 25 საუკუნის გასვლა იყო საჭირო, მაგრამ სავალალოა ის ფაქტი, რომ 25 საუკუნის შემდეგაც ამ მხრივ ჩვენს ქვეყანაში არაფერი შეცვლილა. ამ ქალებმა მედეაში დაინახეს საკუთარი თავი, მათი ცხოვრება და რეალობა, რომელშიც ისინი იმყოფებიან.

დასკვნით მეხუთე სცენაში ნაჩვენებია მედეას ქანდაკების დემონტაჟი, ეს არის სიმბოლო კულტურის უარყოფის, განადგურების და მიჩქმალვის. სამწუხაროთ აღმოჩნდა, რომ ჩვენ ისევ მივატოვეთ, უარვყავით და არ მივიღეთ მედეა, აქვე ავტორი ნაწარმოებს ასრულებს მედეას შემდეგი სიტყვებით: „ვიცოდი არ მიმატოვებდი, მაღალო ჰელიოს! წამიყვანე ერებთევსის სამფლობელოში, იქ პანდიონის ძე ეგევსთან ერთად ვიცხოვრებ“ (მგელაძე გურამ, „მედეა“, ჟ. „არილი“. N8, თბილისი.2019;).

მთელი პიესა გაჟღერებულია ირონიითა და სარკაზმით, რაც უფრო კარგად წარმოაჩენს ჩვენს თანამედროვეობაში მედეას სახეს, ყველასგან დევნილს დამცირებულს და ჩაგრულს.

ახლახანს შეიქმნა პაატა ციკოლიას - „მედეა“ (s01e06) - პაატა ციკოლია გახლავთ რეჟისორი, რომლის ბიოგრაფიას მიეკუთვნება უამრავი სპექტაკლის ექსპერიმენტული სახესხვაობის წარმოჩენა და დღევანდელობაზე მორგება, ერთ -ერთი ასეთი გახლავთ „მედეა“, რომელიც მან ახლებური სტანდარტით წარმოგვიდგინა და სცენისთვის თავისებურად გადააკეთა.

თავიდანვე უნდა მივაქციოთ ყურადღება სათაურში არსებულ ინიციალებს, რომლებიც ერთგვარად იწვევს მკითხველის დაინტერესებას, ეს არის მინიშნება, რომ ავტორის მიერ შექმნილი ტექსტი მედეას შესახებ წარმოადგენს „სერიალს“ და ჩვენს წინაშე არის პირველი სეზონის მეექვსე ეპიზოდი, ანუ მწერალი გვიჩვენებს მედეას მითის მხოლოდ ფრაგმენტს, ეს მითი კი აქამდე დიდი ხნის დაწყებულია და რა თქმა უნდა ამ ეპიზოდის შემდეგაც გაგრძელდება.

მედეას ისტორიის ჩვენება თითქოს ეს სერიალია, საკმაოდ საინტერესო ინტერპრეტაციაა და ამით ნათელი ხდება საზოგადოების დამოკიდებულების სატელევიზიო სერიალების მიმართ.

პიესა დაწერილია სამი მსახიობისთვის და ქოროსთვის. მთელი მეექვსე ეპიზოდი რომელსაც ავტორი გვიჩვენებს 11 მოქმედებისგან შედგება, თითოეულ ამ მოქმედებას აქვს დასათაურება, რომელიც მკითხველს წინასწარ აწვდის ინფორმაციას, თუ რაზე იქნება საუბარი, ამ თავში. საინტერესოა ფაქტი, რომ ციკოლიას პერსონაჟებს აქვთ მობილური ტელეფონები, სოციალური ქსელები, აქვე ყურადსაღებია ფაქტი, რომ საუბარია ქრისტიანულ მონასტრებზე და ტურიზმის პოპულარულ მოდელზე, ანუ ერთგვარი დროის სარტყელი ავტორთან აღრეულია და ძველ მითების სამყაროში შეტანილია თანამედროვე ნიუანსები საკმაოდ დიდი დოზით.

პიესის პირველი თავი იწყება კოლხეთის მთებში, მაშინ როდესაც 40 წელია გასული მედეას ამბიდან, გარდაცვლილია მეფე აიეტიც და უკვე ის ჟამი დგას, როცა მედეას სახელის ხსენება დასაშვებია ხდება. ხალკოტაურის მონასტერი, რომელიც ნახსენებია პიესის მეორე ეპიზოდში ერთგვარად წარმოადგენს ავტორის ჩანართს და კიდევ ერთ მცდელობას, რომ მითში შეიტანოს ახლებური ინტერპრეტაცია, რადგან იმ დროს ჯერ კიდევ არ არსებობდა ეკლესია - მონასტრები.

ციკოლიას პიესაში, მესამე ეპიზოდიდან, მედეასა და მის უფროსს ძმას აბსირტოსს შორის მიმდინარეობს სასტიკი ომი, ძმა მუდამ ცდილობს მედეას დამცირებას, შერცხვენას და წამებას, ეს წამება კი ხდება ძალიან ცუდი ხერხებით, ის ამოსვრილი ყავს შარდში, ნაცემი და შეურაცხყოფილი გდია ყველას წინაშე და ვერაფრით იცავს თავს. ამ სანახაობას კი „ლაივის“ მეშვეობით გადასცემენ და მთელი კოლხეთი თვალს ადევნებს. აფსირტოსს სძულს მედეა და მას მამის გამყიდველ კახპას უწოდებს.

ამ პიესაში მედეა არ არის იასონზე შეყვარებული ქალი და არც ოქროს საწმისის ბერძნებისთვის გადაცემის მიზეზი გამხდარა იასონი, პირიქით

მედეა კოლხეთიდან გაიქცა რადგან ამით დაუპირისპირდა მამას და ძმას, ისინი, რომ სათანადოდ დაესაჯა ამიტომ მას სჭირდებოდა კოლხეთიდან გაქცევა და რა თქმა უნდა ძლიერი საყრდენი ბერძნების მხრიდან. მის მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა კოლხეთის დამხოვა და მისი ოჯახის განადგურება.

მედეა კლავს (ეს უფრო მსუბუქი ნათქვამია, უფრო სწორად „ჩეხავს და ანაკუწებს“ უმცროს ძმას ეგალეს, რათა მამამისმა სხეულის ნაწილების შეგროვება ვერ შეძლოს და მუდმივად დაეძებდეს ზღვაში. ამ შემზარავი ფაქტით მედეამ მოახერხა აიეტის განადგურება.

ჩვენმა უძლეველმა პერსონაჟმა საწადელს მიაღწია, აღასრულა ყველა ჩანაფიქრი და ბოლო მოუღო საკუთარ ოჯახსაც და მთელ კოლხეთსაც, თითქოს ამ ყოველივეს მისთვის უნდა მოეტანა სიმშვიდე, მაგრამ მედეა მაინც ღელავს და თითქოს რაღაცნაირად გრძნობს სამომავლო საფრთხეს, იმას რაც მას მომავალში ელოდება. თუმცა მედეამ იცის, რომ უცხო მიწაზე ის არის „გვამი“, თუმცა მაინც „მედეა“.

კოლხი მედეა ჩვენი კულტურის და ისტორიის ნაწილია, შესაბამისად საზოგადოების ინტერესი მის მიმართ დიდია და ამიტომაც გაიყო საზოგადოება ორ ნაწილად, ზოგისთვის ევრიპიდეს ვერსია მისაღებია, ზოგიც კი ძლიერ და მისაბამ ქალად აღიარებს მას.

ოცდამეერთე საუკუნეში თითქოს თავიდან გაცოცხლდა მითი არგონავტების შესახებ და მედეაც გადმოვიდა დღევანდელობაში, საუკუნეების უკან მცხოვრებ ხალხს ყოველთვის ჭეშმარიტად სწამდა, რომ მითის პერსონაჟები რეალურად არსებობდნენ და მეტიც მათ გარშემო ცხოვრობდნენ, ამიტომ უჭირდათ ქართველებს იმის დაჯერება რომ მედეამ შვილები დახოცა.

მედეა მკითხველში იწვევს აზროვნების, მსჯელობის, შედარების და ბრძოლის სურვილს, რაც თავისთავად ავითარებს საზოგადოების დამოკიდებულებასა და თვალთახედვას.

კოლხ მედეას მოწინააღმდეგეები და გამქილიკებლები არ აკლია დღესაც, მაგრამ ის მაინც აძლევს საშუალებას უბრალო მკითხველს, მწერლებსა, რეჟისორებს, რომ ისაუბრონ მის აწმყოსა და მომავალზე, განიხილონ და წარმოადგინონ მისი ამბის უამრავი ვერსია, მოარგონ თანამედროვე სამყაროს მოთხოვნებს, ხედვებს და ისე წარუდგინონ ფართო საზოგადოებას.

მედეას უკვდავი პერსონაჟი ცდილობს მოერგოს ყველა დროსა და სივრცეს, შეიძინოს ახალი მომხრეები და მოწინააღმდეგეები, დაბადოს მათში სურვილი ახალი იდეების შექმნისა და წარმოჩენის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გორდეზიანი, 2009: - გორდეზიანი რისმაგ, „ბერძნული ლიტერატურა“, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი.

2. გორდეზიანი., 2005: - გორდეზიანი რისმაგ, ტონია ნანა, „ანტიკური ლიტერატურა. გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი.
3. ევრიპიდე, 2017: - ევრიპიდე „მედეა“, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი.
4. ხარატიშვილი., 2020: - ხარატიშვილი ნინო, ფლურაკისი ანდრეას, ბულაძე ლაშა, „სამი მედეა“, გამომცემლობა „არტანუჯი“, თბილისი.
5. ციკოლია,2020: - ციკოლია შაატა, „მედეა s01e06“, თბილისი.
6. მეგლაძე გურამ „მედეა“<http://arilimag.ge/>.